

Hvad enhver dansker bør vide

Foredrag på Aalborg Universitet om litteraturen ved lektor, ph.d. Anne Borup, Syddansk Universitet, 15. april 2009 refereret af Jens Dalgaard-Nielsen.

Indledningsvis foretog hun en drøftelse (med sig selv) vedrørende, hvad hele den forløbne kanonsnak har drejet sig om, og eksempelvis rejste hun spørgsmålet om, hvad vi skal med en litteraturkanon. Hendes holdning var vist nærmest, at det var mere interessant at se på, hvem der bestemmer, hvad vi skal læse, men at den i øvrigt kan bruges til at få nogle tips om, hvad vi eventuelt kan læse. I hvert fald var det trods alt oplagt at inddrage den, når vi skulle snakke litteratur!

I hele det 20. århundrede har der været megen opmærksomhed på litteraturen, fordi man opfattede den som kulturbærende. Sådan er det nok ikke helt mere, da vi lever i en visuel verden, hvor billederne dominerer, så litteraturen måske ikke er i helt så høj kurs længere, f.eks. hos unge mennesker.

Set med sociologiske øjne, er det i øvrigt langt fra alle, der læser de "autoriserede" litteraturklassikere. En parallel betragtning kunne f.eks. vedrøre området "madkultur". Det skulle jo være godt at lave slowfood af økologiske råvarer, men det er der mange mennesker, der ikke gør.

Et andet eksempel hun nævnte (på folk, der ikke følger den "autoriserede" smag), var x-factor programmerne. Her er musikken måske ikke alt for god eller udtryk for god smag, men der er mange, der deltager alligevel, og ofte folk af såkaldt anden etnisk herkomst. Så måske er det et program, der har en positiv medvirken i integrationshenseende.

Selv om man prøver at autorisere god smag på forskellige områder, og folk ikke følger anvisningerne, skal man ikke altid nedvurdere, hvad folk foretager sig vedrørende eller på området. X-factor tegner trods alt en positiv historie.

Ved udvælgelse af f.eks. litteratur, kan man lave en såkaldt faglig vurdering, men det er vigtigt også at anlægge andre kriterier. Som forsker skal man (også) give folk lyst til at gå på opdagelse i litteraturen, så kan de selv lave deres egen kanon. Man kan altså bruge (kanoniserede) kanoner som en form for udgangspunkt for egen søgen eller for egne opdagelser, mente hun.

Den leksikalske definition af kanon er, at det er en regel eller rettesnor. I et religions-samfunds forskrifter, er det de dele af den religiøse litteratur, der anses for at være ægte. De apokryfe bibeltekster udelukkes af den katolske kirke. De anses ikke for ægte (nok). En kanon kan altså også virke ekskluderende.

Anne Borup rejste, vedrørende den forløbne kanondebat, spørgsmålet, om ikke der var tale om en politisk markering fra en kulturminister (Brian Mikkelsen), der ville sætte sit præg på diskussionen. Hun henviste til en tale han holdt den 25. september 2005, hvor han vist var lidt inde på at sortere folk (dvs. ekskludere indvandrere) ved hjælp af en kanon.

Formanden for kanonudvalgene, Jørn Lund, skrev dog en meget vid definition i sit forord til kulturkanonen. Han gør bl.a. opmærksom på, at en kanon afhænger af øjnene, der ser. Eksempelvis gør også kanonudvalget for Design og kunsthåndværk

opmærksom på, at det stort set var umuligt blot at vælge 12 værker, idet der var tilstrækkeligt med danske værker til adskillige kanoner på deres område.

I litteraturudvalget udvalgte man 11 værker plus et tolvte, der var en oversigt over 24 lyriske værker (se bagerst).

Inden for forskerverdenen er der nærmest to bud på, hvordan begrebet "kanon" kan opfattes. Den ene er, at en kanon skal forstås normativt, som det ultimative udtryk for den højeste æstetiske kvalitet.

Det var den "gamle" definition. Med inspiration fra (kilder, der står hinanden nær?, forskere?, litterater? – blev ikke helt klog på det) i USA, er der i dag et synspunkt om, at det er en for "smal" opfattelse. I dagens Danmark er den generelle betragtning i dag, at en kanon skal forstås relativt, den forandrer sig og står hele tiden til debat. Andre opfattelser er, at en kanon omfatter det unikke eller at en kanon omfatter det typiske.

Med reference til en John Guillory gav hun en forskningsmæssig definition, gående ud på, at kanonlister ikke skal forstås som repræsentationer af forskellige sociale grupper (f.eks. i litteraturen). Kanons skal forstås som distribution af "kulturel kapital" (i skolerne), som regulerer adgangen til praktiske skrive- og læsefærdigheder og til kulturelle kompetencer.

Kanons er altså ikke et spørgsmål om æstetisk kvalitet eller kulturel identitet, men en social problematik.

Her kom hun i øvrigt med en sidebemærkning om, at (folke)skolen – i modsætning til den gængse opfattelse, om at den udjævner befolkningsforskelle – i stedet er med til at fastholde forskellene i og med at børnene jo hurtigt opfatter f.eks. den forskel der er på evner til tilegnelse. Interessant bemærkning, synes jeg nok!

Herefter opsummerede hun opfattelser vedrørende begrebet kanon:

- Kanon som et nationalt identitets- og dannelsesprojekt, som værn mod globalisering og multietniske tilstande
- Kanon som oplæg til debat
- Kanon som tilegnelse af "kulturel kapital"

Den officielle litteraturkanon

Selv om Anne Borup lagde relativt megen vægt på "drøftelsen" vedrørende det, at udarbejde officielle kanons, havde hun dog kopieret den officielle litteraturkanon (gengivet bagerst), som hun i øvrigt ikke havde så mange yderligere kommentarer til – hun var ikke kommet blot for at gennemgå litteraturkanonen, som hun indledningsvis bemærkede.

Hendes bud på nogle tendenser i de seneste 20 års litteratur

Ifølge hende kunne man foretage en slags opdeling som nedenstående:

1. Bestsellerlitteratur

- 1.1 Oversat norsk og svensk krimilitteratur
- 1.2 Oversat international litteratur, f.eks. Drageløberen
- 1.3 Danske "journalistforfattere" (de er oprindelig uddannede journalister)
f.eks.
Hanne-Vibeke Holst
Anne Marie Løn

Leif Davidsen
Morten Sabroe
Sara Blædel
Carsten Jensen
Knud Rømer

2. **Prisvindelitteratur** (altså litteratur, der havde vundet en litterær pris), f.eks.
Kirsten Thorup
Ida Jessen
Jens Smærup Sørensen (Mærkedage)
Naja Marie Aidt
Carsten Jensen
Erling Jepsen
Hans Otto Jørgensen
Jørgen Leth (Det uperfekte menneske)

Forskellen på de to typer kunne beskrives som noget i retning af, at journalistforfatterne måske var mest interesserede i at fortælle en god historie, mens prisvinderne lagde mere vægt på de litterære kvaliteter.

3. **Kvinder i litteraturen** (fødselsår i parenteser)
Kirsten Thorup (1942)
Vibeke Grønfelt (1947)
Christina Hesselholdt (1962)
Naja Marie Aidt (1963)
Ida Jessen (1964)
Helle Helle (1965)
Merete Pryds Helle (1965)
Kirsten Hamman (1965)
Katrine Marie Guldager (1966)
Ursula Andkjær Olsen (1970)
Lone Hørslev (1974)
Dy Plambech (1980)

Hun fortalte, at mange yngre kvindelige forfattere har ladet sig inspirere af 1960'erne.

Anne Borups egen bogliste over gode bogtips fra 00'erne

1. Jens Smærup Sørensen: Mærkedage
2. Kirsten Thorup: Børn af..., Ingenmandsland, Før krigstid
3. Vibeke Grønfelt: Mindet, I min tid, Indretningen
4. Ida Jessen: Den der lyver, Det første jeg tænker på, En mand kom til byen
5. Naja Marie Aidt: Bovlam??
6. Katrine Marie Guldager: København, En plads i historien, Nu er vi så her
7. Ursula Andkjær Olsen: Atlas over huller i verden, Ægteskabet mellem vejen og udvejen, Skønheden hænger på træerne, Havet er en scene
8. Lone Hørslev: Fjerne galakser er kedelige, Naturlige fjender, Jeg ved ikke om den slags tanker er normale
9. Klaus Høech eller Høeck: Pallimpsest
10. Peter Laugesen: Trashpilot

Karakteristisk for nyere forfattere er, at synsvinklen – i modsætning til den tidligere dominerende alvidende fortæller – er skiftet til, at synsvinklen følger eller opleves ud fra de enkelte personer, der optræder i romanerne.

Mange tager også udgangspunkt i store historiske begivenheder, f.eks. 2. verdenskrig, men fortæller "den store historie" gennem de enkelte romanfigurers oplevelser og synsvinkler. Tilsvarende tages udgangspunkt i, hvad der sker for mennesker, der udsættes for ekstreme belastninger, f.eks. børns dødsfald.

Jeg gik fem minutter før tid, da jeg skulle nå et tog til Hjørring, så ovenstående var, hvad jeg opsnappede.

Nedenfor den officielle litteraturkanon:

Jammers Minde, nedskrevet 1673-74, udgivet 1869

Leonora Christine (1621-98)

Præsten i Vejlbj, 1829

Steen Steensen Blicher (1782-1848)

Den lille havfrue, 1837

H.C. Andersen (1805-1875)

Enten – Eller, 1843

Søren Kierkegaard (1813-1855)

Fru Marie Grubbe, 1876

J.P. Jacobsen (1847-1885)

Ved Vejen fra Stille Eksistensen, 1886

Herman Bang (1857-1912)

Lykke-Per, 1898-1904

Henrik Pontoppidan (1857-1943)

Kongens Fald, 1900-1901

Johannes V. Jensen (1873-1950)

Vinter-Eventyr, 1942

Karen Blixen (1885-1962)

Og andre historier, 1964

Klaus Rifbjerg (f. 1931)

Sommerfugledalen, 1991

Inger Christensen (f. 1935)

Lyrkantologi

24 lyriske værker

1. Ebbe Skammelsøn, folkevise
2. Germand Gladensvend, folkevise
3. Hver har sin skæbne af Thomas Kingo
4. Den yndigste rose er funden af H.A. Brorson
5. Til Siælen. En ode' af Johannes Ewald

6. Indvielsen af Schack Staffeldt
7. Hakon Jarls Død eller Christendommens Indførsel i Norge af Adam Oehlen-schläger
8. De levendes land af N.F.S. Grundtvig
9. Rosa unica af Chr. Winther
10. Paa Sneen af Emil Aarestrup
11. Jeg hører i Natten den vuggende Lyd af Holger Drachmann
12. Ekbátana af Sophus Claussen
13. Aften af Jeppe Aakjær
14. Den danske sommer af Thøger Larsen
15. Det er Knud, som er død af Tom Kristensen
16. Læren om staten af Jens August Schade
17. Det underste land af Gustaf Munch-Petersen
18. Anubis af Thorkild Bjørnvig
19. Regnmaaleren af Ole Sarvig
20. Øjeblik af Morten Nielsen
21. Sidenius i Esbjerg af Frank Jæger
22. Myggesang af Ivan Malinowski
23. Personer på toppen af Per Højholt
24. Violinbyggernes by af Henrik Nordbrandt